

Верховний
Суд

Презентація Дайджесту практики Верховного Суду у спорах, що виникають у сфері захисту природного довкілля та екологічних прав

Наталія Коваленко
д.ю.н., суддя КАС ВС

—
Верховний
Суд

ДАЙДЖЕСТ практики Верховного Суду

у спрах, що виникають у сфері захисту
довкілля та екологічних прав

2019

	Стор.
I. Практика Великої Палати Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав	4
1. Юрисдикційні спори	4
2. Судова практика у справах зі спорів щодо правового режиму земель	14
II. Практика Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав	25
1. Спори, що виникають у правовідносинах в галузі охорони атмосферного повітря	25
2. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах із збереження, використання вод для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднення, засмічення та вичерпання, запобігання шкідливим діям вод та ліквідації їх наслідків, поліпшення стану водних об'єктів, а також охорони прав підприємств, установ, організацій і громадян на водокористування	40
3. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах з володіння, користування та розпоряджання лісами, забезпечення охорони, відтворення та раціонального використання лісових ресурсів; у сфері охорони, використання та відтворення рослинного світу	52
4. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах, пов'язаних з утворенням, збиранням і заготівлею, сортуванням, перевезенням, зберіганням, обробленням (переробленням), утилізацією, видаленням, знешкодженням та змороженням відходів	58
5. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах в галузі мисливського господарства та полювання; у сфері охорони, використання та відтворення тваринного світу	65
6. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, відтворення його природних комплексів	69
7. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах, пов'язаних з оцінкою впливу на довкілля	74
8. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах із забезпечення доступу до екологічної інформації	79
9. Спори, що виникають у сфері охорони навколишнього природного середовища	80
10. Інше (зокрема, щодо проведення перевірок контрольно-очними органами)	89

III. Практика Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав	101
1. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах в галузі охорони атмосферного повітря	101
2. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах із збереження, використання вод для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднення, засмічення та вичерпання, запобігання шкідливим діям вод та ліквідації їх наслідків, поліпшення стану водних об'єктів, а також охорони прав підприємств, установ, організацій і громадян на водокористування	106
3. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах з володіння, користування та розпоряджання лісами, забезпечення охорони, відтворення та раціонального використання лісових ресурсів; у сфері охорони, використання та відтворення рослинного світу	112
4. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах, пов'язаних з утворенням, збиранням і заготівлею, сортуванням, перевезенням, зберіганням, обробленням (переробленням), утилізацією, видаленням, знешкодженням та змороженням відходів	115
5. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, відтворення його природних комплексів	118
6. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у гірничих відносинах (користування надрами)	120
IV. Практика Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у справах, що виникають у правовідносинах щодо вчинення злочинів проти довкілля	123
1. Спори, що виникають у правовідносинах у зв'язку з вчиненням злочину, передбаченого ст. 246 КК України (щодо незаконної порубки або перевезення, зберігання, збуту лісу)	123
2. Спори, що виникають у правовідносинах у зв'язку з вчиненням злочину, передбаченого ст. 240 КК України (щодо порушення правил охорони або використання надр)	127
V. Практика Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справах, що виникають у правовідносинах щодо порушення природоохоронного законодавства	130
1. Спори, що виникають у правовідносинах із порушенням законодавства про охорону тваринного світу	130

ДАЙДЖЕСТ

судової практики Верховного Суду у спрах, що виникають у сфері захисту природного довкілля та екологічних прав

1 Практика Великої Палати Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

2 Практика Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

3 Практика Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

4 Практика Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у спрах, що виникають у правовідносинах щодо вчинення злочинів проти довкілля

5 Практика Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у спрах, що виникають у правовідносинах щодо порушення природоохоронного законодавства

Практика Великої Палати Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

1. Юрисдикційні спори

2. Судова практика у справах зі спорів щодо правового режиму земель

- Практика **Великої Палати** Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

1. Юрисдикційні спори

Предметна юрисдикційність

- ✓ 1.1. **Спір про заборону діяльності дельфінарію за позовом міжнародної громадської організації, яка фактично замінює органи державної влади у питанні здійснення контролю за дотриманням природоохоронного законодавства має вирішуватися в порядку адміністративного судочинства.**

Відсутність установленого чинним законодавством спеціального порядку видачі дозволів не надає права суб'єктам господарювання здійснювати діяльність з використання диких тварин без відповідних дозволів, оскільки це заборонено законодавством.

Право на захист порушеного конституційного права на безпечне довкілля належить кожному та може реалізовуватися як особисто, так і шляхом участі представника громадськості

- ✓ 1.2. **Спір щодо законності дій (бездіяльності) при вирішенні питання щодо передачі земельної ділянки у постійне користування, яке в силу законодавчих приписів належить до виключної компетенції органу місцевого самоврядування, підлягає розгляду за правилами адміністративного судочинства.**

- ✓ 1.3. **Справи за позовами до суб'єкта делегованих повноважень органу виконавчої влади з питань лісового господарства про визнання дій протиправними, визнання протиправним та скасування лісорубного квитка як спеціального дозволу на заготівлю деревини належать до адміністративної юрисдикції**

- Практика **Великої Палати** Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

1. Юрисдикційні спори

1.4. Спори щодо земель водного фонду

1.4.1. Спори про визнання незаконним та скасування рішень ради у частині виділення спірної земельної ділянки, що належить до земель водного фонду, під будівництво очисних споруд, зкоема, у частині затвердження проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки для будівництва очисних споруд підлягають розгляду **в порядку цивільного судочинства**

1.4.2. Спир про визнання незаконним і скасування рішення органу місцевого самоврядування, що порушує право особи як члена територіальної громади на загальне водокористування об'єктом водного фонду має розглядатися **в порядку цивільного судочинства**

1.4.3. Позовні вимоги орендаря водного об'єкта про оскарження режиму рибогосподарської експлуатації об'єкта іншим суб'єктом господарювання, є спором про користування водним об'єктом, який підлягає розгляду **в порядку господарського судочинства**

1.4.4. Позовні вимоги про зобов'язання повернути земельну ділянку водного фонду після закінчення строку дії договору оренди, зокрема, за участю прокурора підлягають розгляду **в порядку господарського судочинства**

1.5. Справи про визнання незаконним та скасування рішення, яким передано у власність земельну ділянку, належну до земель рекреаційного призначення, зокрема, за участю прокурора мають розглядатися за правилами цивільного судочинства

1.6. Доводи щодо безпідставності проведених розрахунків розміру стягнення за порушення природоохоронного законодавства можуть бути перевірені **господарським судом**

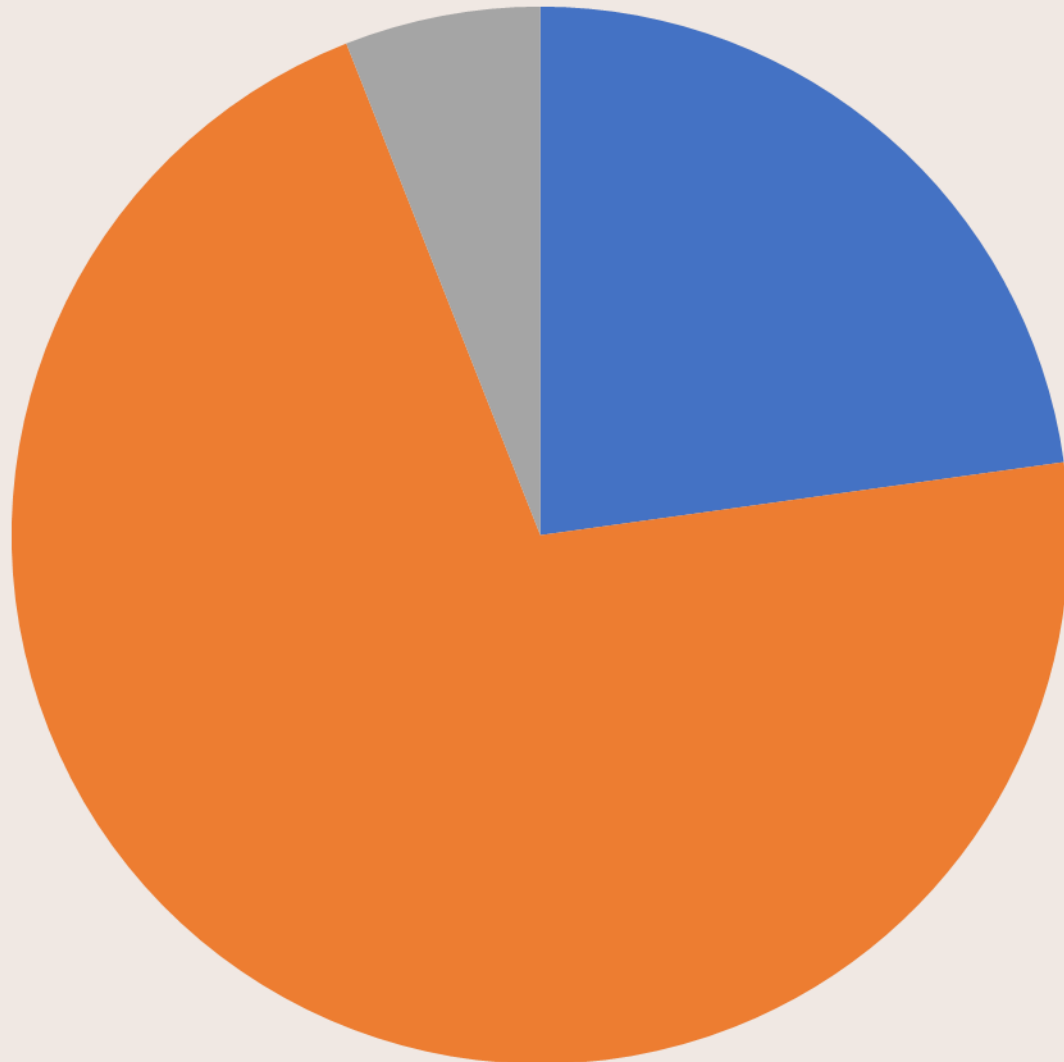
- Практика **Великої Палати** Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

2. Судова практика у справах зі спорів щодо правового режиму земель

- 2.1. *Захист порушених прав особи, яка вважає себе власником майна, але не володіє ним, можливий шляхом пред'явлення віндикаційного позову до незаконно володіючої цим майном особи (у разі відсутності між ними зобов'язально-правових відносин), якщо для цього існують законні підстави, що, зокрема, дають право витребувати майно в добросовісного набувача*
- 2.2. *Передання земельної ділянки, віднесеної до територій зелених насаджень загального користування (земельної ділянки зелених зон і зелених насаджень міст), до земель будівництва й обслуговування житлового будинку потребує зміни її цільового призначення*
- 2.3. *Щодо захисту прибережних захисних смуг*
  - 2.3.1. *Стосовно землі водного фонду закон забороняє органам місцевого самоврядування та органам виконавчої влади передавати в приватну власність землю відповідного цільового призначення окремо від дозволеного для передачі об'єкта замкненої природної водойми загальною площею до 3 га*
  - 2.3.2. *Перехід права володіння землями прибережних захисних смуг не можливий окрім випадків, прямо передбачених у Земельному та Водному кодексах України*
  - 2.3.3. *Позовна вимога зобов'язати повернути земельну ділянку має розглядатися як негаторний позов, який може бути заявлений упродовж всього часу тривання порушення прав законного володільця відповідної земельної ділянки водного фонду*
- 2.4. *Щодо захисту земельних ділянок лісогосподарського призначення та інших земель, які перебувають під посиленою охороною держави*
  - 2.4.1. *Факт присутності представника органів прокуратури на пленарному засіданні ради під час прийняття нею оскаржених рішень не є доказом обізнаності уповноважених органів держави про порушення її прав*
  - 2.4.2. *Пред'явлення власником нерухомого майна вимоги про скасування рішень, записів про державну реєстрацію права власності на це майно за незаконним володільцем не є необхідним для ефективного відновлення його права*
  - 2.4.3. *Не можна витребувати від добросовісного набувача землі рекреаційного призначення для зміни цільового призначення на землі для житлової та громадської забудови тоді, коли спірні земельні ділянки вибули з володіння власника поза його волею в порядку, встановленому для виконання судових рішень*

15.12.2017-30.10.2019

■ 11000000 справи з приводу охорони навколишнього середовища

■ 11001000 забезпечення екологічної безпеки, у тому числі при використанні природних ресурсів; екологічної безпеки повдження з відходами

■ 11 002000 особливої охорони природних територій та об'єктів, визначених законом

Перебувало
на розгляді у КАС ВС
351
(тільки розділ 110000000)

Практика Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

Спори, що виникають у правовідносинах в галузі охорони атмосферного повітря

Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах із збереження, використання вод для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднення, засмічення та вичерпання, запобігання шкідливим діям вод та ліквідації їх наслідків, поліпшення стану водних об'єктів, а також охорони прав підприємств, установ, організацій і громадян на водокористування

Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах з володіння, користування та розпоряджання лісами, забезпечення охорони, відтворення та раціонального використання лісових ресурсів; у сфері охорони, використання та відтворення рослинного світу

Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах, пов'язаних з утворенням, збиранням і заготівлею, сортуванням, перевезенням, зберіганням, обробленням (переробленням), утилізацією, видаленням, знешкодженням та захороненням відходів

Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах в галузі мисливського господарства та полювання; у сфері охорони, використання та відтворення тваринного світу

Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, відтворення його природних комплексів

Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах пов'язаних з оцінкою впливу на довкілля

Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах із забезпечення доступу до екологічної інформації

Спори, що виникають у сфері охорони навколишнього природного середовища

Інше (зокрема, щодо проведення перевірок контролюючими органами)

Адміністративні спори, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав за загальним класифікатором спеціалізації суддів та категорій справ

КОД	КАТЕГОРІЯ СПРАВ
110000000	Справи з приводу охорони навколишнього природного середовища, зокрема щодо
110010000	забезпечення екологічної безпеки, у тому числі при використанні природних ресурсів; екологічної безпеки поводження з відходами
110020000	особливої охорони природних територій та об'єктів, визначених законом
108010200	Справи з приводу реалізації державної політики у сфері економіки та публічної фінансової політики, зокрема щодо дозвільної системи у сфері господарської діяльності; ліцензування певних видів підприємницької діяльності; нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності; реалізації державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності; розроблення і застосування національних стандартів, технічних регламентів та процедур оцінки відповідності
104010000	Справи з приводу забезпечення функціонування органів прокуратури, адвокатури, нотаріату та юстиції (крім категорій 107000000), зокрема у сфері прокуратури
102020000	Справи щодо захисту політичних (крім виборчих) та громадянських прав, зокрема щодо забезпечення права особи на доступ до публічної інформації

- Практика [Касаційного адміністративного суду](#) у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

➤ СПОРИ, ЩО ВИНΙΚАЮТЬ У
ВІДНОСИНАХ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ
АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

- Оскарження наказу Мінприроди від 10.12.2008р. №639 «Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря»

Постанова КАС/ВС від 15.10.2019, справа №826/3820/18

- *Верховний Суд тлумачить підстави для звернення з позовом до суду для захисту охоронюваного законом інтересу у сфері належного функціонування природних екосистем у світлі гарантій, закріплених в Орхуській конвенції – міжнародному договорі, який встановив зобов'язання держав у сфері доступу до правосуддя в екологічних справах.*
- *Наслідком визнання протиправним та нечинним наказу Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 10 грудня 2008 року №639 може стати погіршення природного стану атмосферного повітря, відсутність сприятливих умов для життєдіяльності та екологічної безпеки, а також шкідливий вплив атмосферного повітря на здоров'я людей та навколишнє природне середовище*

- Практика [Касаційного адміністративного суду](#) у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

➤ СПОРИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У ВІДНОСИНАХ ІЗ
ЗБЕРЕЖЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ВОД ДЛЯ ПОТРЕБ
НАСЕЛЕННЯ І ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ,
ВІДТВОРЕННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ, ОХОРОНИ ВОД
ВІД ЗАБРУДНЕННЯ, ЗАСМІЧЕННЯ ТА
ВИЧЕРПАННЯ, ЗАПОБІГАННЯ ШКІДЛИВИМ ДІЯМ
ВОД ТА ЛІКВІДАЦІЇ ЇХ НАСЛІДКІВ, ПОЛІПШЕННЯ
СТАНУ ВОДНИХ ОБ'ЄКТІВ, А ТАКОЖ ОХОРОНИ
ПРАВ ПІДПРИЄМСТВ, УСТАНОВ, ОРГАНІЗАЦІЙ І
ГРОМАДЯН НА ВОДОКОРИСТУВАННЯ

- Оскарження постанови про накладення адміністративного стягнення за статтю 47 Кодексу України про адміністративні правопорушення

Постанова КАС/ВС від 29.08.2018, справа №654/2377/16-а

- *Відтак, з огляду на різну мету та правову природу, договір щодо використання комунального майна не може підміняти спеціальний дозвіл на користування надрами.*
- *...Відповідачем в повній мірі доведено законність винесення оскаржуваної постанови, оскільки для здійснення господарської діяльності Позивач повинен був отримати спеціальний дозвіл на користування надрами.*

- Практика [Касаційного адміністративного суду](#) у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

➤ СУДОВА ПРАКТИКА У СПРАВАХ ЗІ СПОРІВ, ЩО ВИНΙΚАЮТЬ У ВІДНОСИНАХ З ВОЛОДІННЯ, КОРИСТУВАННЯ ТА РОЗПОРЯДЖАННЯ ЛІСАМИ, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ, ВІДТВОРЕННЯ ТА РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ; У СФЕРІ ОХОРОНИ, ВИКОРИСТАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ РОСЛИННОГО СВІТУ

- Оскарження постанови про накладення адміністративного стягнення за статтею 65-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Постанова КАС/ВС від 15.05.2018, справа №317/576/17(2-а/317/39/2017

- *Вирубка лісових насаджень незалежно від цільового призначення земель чи права власності на земельні ділянки, на яких проводиться така вирубка, повинна здійснюватись на підставі спеціального дозволу*

- Практика [Касаційного адміністративного суду](#) у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

➤ СУДОВА ПРАКТИКА У СПРАВАХ ЗІ СПОРІВ, ЩО
ВИНИКАЮТЬ У ВІДНОСИНАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З
УТВОРЕННЯМ, ЗБИРАННЯМ І ЗАГОТІВЛЕЮ,
СОРТУВАННЯМ, ПЕРЕВЕЗЕННЯМ,
ЗБЕРІГАННЯМ, ОБРОБЛЕННЯМ
(ПЕРЕРОБЛЕННЯМ), УТИЛІЗАЦІЄЮ,
ВИДАЛЕННЯМ, ЗНЕСКОДЖЕННЯМ ТА
ЗАХОРОНЕННЯМ ВІДХОДІВ

- Оскарження рішення Державної екологічно інспекції про тимчасову заборону (зупинення) діяльності підприємства

Постанова КАС/ВС від 23.01.2018, справа №813/1350/13-а

- *Отримання дозволу на розміщення відходів та затвердження лімітів на утворення і розміщення відходів не є обов'язковим для всіх без виключення суб'єктів господарювання, цьому передуює обов'язок Мінекоресурсів вчинити певні дії, а саме визначити перелік суб'єктів, які мають отримати ліміти, визначити спеціальні місця для розміщення відходів, надіслати повідомлення таким суб'єктам.*
- *... оскільки підприємству відповідне повідомлення про подання на погодження проектів лімітів на утворення та розміщення відходів не надсилалось, то у нього відсутній вказаний обов'язок.*

- Практика [Касаційного адміністративного суду](#) у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

➤ СУДОВА ПРАКТИКА У СПРАВАХ ЗІ СПОРІВ,
ЩО ВИНΙΚАЮТЬ У ВІДНОСИНАХ В ГАЛУЗІ
МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА
ПОЛЮВАННЯ; У СФЕРІ ОХОРОНИ,
ВИКОРИСТАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ
ТВАРИННОГО СВІТУ

- Практика [Касаційного адміністративного суду](#) у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

➤ СУДОВА ПРАКТИКА У СПРАВАХ ЗІ СПОРІВ,
ЩО ВИНΙΚАЮТЬ У ВІДНОСИНАХ В ГАЛУЗІ
ОХОРОНИ І ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЙ ТА
ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ,
ВІДТВОРЕННЯ ЙОГО ПРИРОДНИХ
КОМПЛЕКСІВ

- Практика [Касаційного адміністративного суду](#) у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

➤ СУДОВА ПРАКТИКА У СПРАВАХ ЗІ СПОРІВ,
ЩО ВИНΙΚАЮТЬ У ВІДНОСИНАХ,
ПОВ'ЯЗАНИХ З ОЦІНКОЮ ВПЛИВУ НА
ДОВКІЛЛЯ

- Оскарження припису Державної екологічної інспекції щодо отримання висновоку екологічної експертизи на об'єкт, що становить підвищену екологічну небезпеку, а саме на автозаправну станцію

Постанова КАС/ВС від 19.02.2019, справа №826/2278/17

- *Поняття «державна екологічна експертиза» та «експертиза проектів будівництва» не є тотожними, а тому випадки обов'язкового проведення державної екологічної експертизи щодо видів діяльності та об'єктів, які становлять підвищену екологічну небезпеку, поширюються і на об'єкти будівництва*

- Скасування дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами; анулювання позитивного висновку державної екологічної експертизи

Постанова КАС/ВС від 18.10.2018, справа №820/3552/17

- *Заходи щодо врахування думки громадськості, забезпечення гласності та відкритості інформації про екологічні наслідки, які матиме провадження господарської діяльності, яка передбачає поводження зі шкідливими речовинами, передують проведенню екологічної експертизи*

- Застосування заходів реагування: тимчасової заборони (зупинення) виробничої діяльності на відкритому складі по пересипці торфу з ділянок видобутку сировини (торфу)

Постанова КАС/ВС від 23.11.2018, справа №823/921/17

- *Здійснення державної екологічної експертизи є обов'язковим для видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку*

- Практика [Касаційного адміністративного суду](#) у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

➤ СУДОВА ПРАКТИКА У СПРАВАХ ЗІ СПОРІВ, ЩО
ВИНИКАЮТЬ У ВІДНОСИНАХ ІЗ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ЕКОЛОГІЧНОЇ
ІНФОРМАЦІЇ

- Практика [Касаційного адміністративного суду](#) у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

➤ СПОРИ, ЩО ВИНΙΚАЮТЬ У СФЕРІ ОХОРОНИ
НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО
СЕРЕДОВИЩА

- Про продовження дії спеціального дозволу на користування надрами
Постанова КАС/ВС від 20.05.2019, справа №826/11885/16

➤ *Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу, тому умови щодо їх використання є особливо суворими. Як виняток, використання надр без проведення аукціону дозволяється суб'єкту, який використовував дозвіл і протягом попереднього періоду забезпечив безумовне дотримання у своїй діяльності всіх вимог законодавства у сфері надрокористування. Лише зазначене у сукупності дає пільгове право на особливі умови використання надр як національного багатства*

- Практика [Касаційного адміністративного суду](#) у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

➤ СПОРИ, ЩО ВИНΙΚАЮТЬ У СФЕРІ ОХОРОНИ
НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО
СЕРЕДОВИЩА

Практика Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах в галузі охорони атмосферного повітря

Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах зі збереження, використання вод для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднення, засмічення та вичерпання, запобігання шкідливим діям вод та ліквідації їх наслідків, поліпшення стану водних об'єктів, а також охорони прав підприємств, установ, організацій і громадян на водокористування

Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах з володіння, користування та розпоряджання лісами, забезпечення охорони, відтворення та раціонального використання лісових ресурсів; у сфері охорони, використання та відтворення рослинного світу

Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах, пов'язаних з утворенням, збиранням і заготівлею, сортуванням, перевезенням, зберіганням, обробленням (переробленням), утилізацією, видаленням, знешкодженням та захороненням відходів

Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, відтворення його природних комплексів

Судова практика у справах зі спорів, що виникають у гірничих відносинах (користування надрами)

- Практика **Касаційного господарського суду** у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

1. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах в галузі охорони атмосферного повітря

Правові висновки

- 1.1. Склад цивільного правопорушення, що підтверджує існування підстав для стягнення шкоди, заподіяної державі внаслідок порушення вимог природоохоронного законодавства, зберігається, зокрема, при несвоєчасному отриманні дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря і вжитті відповідних заходів з його отримання
- 1.2. Факт здійснення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря без відповідних дозволів вказує на протиправність поведінки як необхідну умову для застосування встановленої законодавством відповідальності у вигляді відшкодування шкоди, завданої навколишньому природному середовищу
- 1.3. З метою встановлення підстав для стягнення шкоди, заподіяної державі внаслідок порушення вимог природоохоронного законодавства в галузі охорони атмосферного повітря, до предмета доказування входять такі факти, як: неправомірність поведінки особи, вина заподіювача шкоди, наявність шкоди, причиновий зв'язок між протиправною поведінкою та заподіяною шкодою
- 1.4. Перебіг позовної давності у справах, пов'язаних зі стягненням завданої природі шкоди, починається з дня складення акта про відповідне порушення

- Практика **Касаційного господарського суду** у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

2. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах зі збереження, використання вод для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднення, засмічення та вичерпання, запобігання шкідливим діям вод та ліквідації їх наслідків, поліпшення стану водних об'єктів, а також охорони прав підприємств, установ, організацій і громадян на водокористування

- 2.1. Підстави для стягнення шкоди, спричиненої внаслідок самовільного користування водними ресурсами без дозволу на спеціальне водокористування, наявні при здійсненні спеціального водокористування без дозволу на спеціальне водокористування (протиправне шкідливе винне діяння) за таких умов: заподіяння збитків, існування причинового зв'язку між протиправною поведінкою боржника та збитками, вина особи, яка завдала шкоду
- 2.2. Якщо підприємство вчинило всі можливі правомірні дії для своєчасного отримання дозволу на спеціальне водокористування, то поведінка боржника не є протиправною, що виключає відповідальність за заподіяну шкоду
- 2.3. Самовільне використання водних ресурсів без видачі дозволу на спеціальне водокористування відповідачеві є самостійною підставою для відшкодування збитків
- 2.4. Період, за який стягується плата за скид підприємством стічних вод з перевищенням допустимих концентрацій, встановлених разовим аналізом, не повинен перевищувати трьох календарних місяців, а повторне нарахування додаткової плати за перевищення граничних величин показників забруднення у стічних водах є протиправним
- 2.5. Стягнення заборгованості, інфляційних і пені, нарахованих за скид наднормативних забруднених стічних вод до міських каналізаційних мереж, можливе за наявності акта відбору проб стічних вод для визначення вмісту забруднюючих речовин і встановлення під час проведення хіміко-технологічною лабораторією досліджень відібраних проб наднормативного забруднення стічних вод

- Практика **Касаційного господарського суду** у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

3. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах з володіння, користування та розпоряджання лісами, забезпечення охорони, відтворення та раціонального використання лісових ресурсів; у сфері охорони, використання та відтворення рослинного світу

- 3.1. Встановленню та правовій оцінці підлягають усі обставини справи та докази, що засвідчують розбіжності у плані ділянки, відведеної під суцільну санітарну рубку, на основі якої видано лісорубний квиток
- 3.2. За межі повноважень суду касаційної інстанції виходить встановлення обставини, чи перебувають у користуванні відповідача земельні ділянки, на яких виявлено порушення природоохоронного законодавства
- 3.3. Порушення вимог щодо ведення лісового господарства, встановлених у сфері охорони, захисту та використання лісів, є підставою для покладення цивільно-правової відповідальності на постійного лісокористувача, вина якого полягає у протиправній бездіяльності у вигляді невчинення дій щодо забезпечення охорони та збереження лісу від незаконних рубок на підвідомчих ділянках із земель лісового фонду, що має наслідком самовільну рубку (пошкодження) лісових насаджень третіми (невстановленими) особами
- 3.4. За самовільне знищення газону при проведенні будівельних робіт на земельній ділянці, переданій в користування для будівництва об'єкта, нараховується та стягується розмір відшкодування за шкоду за наявності самого газону, вини відповідача в такому знищенні, протиправної поведінки та причинового зв'язку між протиправною поведінкою та збитками

- Практика **Касаційного господарського суду** у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

4. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах, пов'язаних з утворенням, збиранням і заготівлею, сортуванням, перевезенням, зберіганням, обробленням (переробленням), утилізацією, видаленням, знешкодженням та захороненням відходів

- 4.1. Для настання відповідальності та відшкодування шкоди, спричиненої засміченням земель, необхідно довести факт виявлення на відкритому ґрунті сторонніх предметів і матеріалів, сміття без відповідних дозволів, що призвело або може призвести до забруднення навколишнього природного середовища, прямого чи опосередкованого шкідливого впливу на здоров'я людини
- 4.2. Поза межами розгляду справи судом касаційної інстанції перебуває оцінка обставин, встановлених судом апеляційної інстанції, пов'язаних з відсутністю обов'язкових умов відповідальності відповідача, та правомірність дій щодо збереження твердих побутових відходів на полігоні

- Практика **Касаційного господарського суду** у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

5. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у відносинах в галузі охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, відтворення його природних комплексів

- 5.1. Правовий статус земель лісового фонду дозволяє прийняття компетентним державним органом рішення про надання земельної ділянки у довгострокове користування приватному підприємству, що може бути підставою для подальшого укладення договорів про рекреаційну діяльність
- 5.2. Видача національним природним парком дозволу надавати населенню усі види рекреаційних послуг на конкретній території земель природно-заповідного фонду не тотожна передачі в користування земельної ділянки іншого цільового (лісгосподарського) призначення з метою ведення підприємницької діяльності, що виключає порушення вимог лісового чи природоохоронного законодавства при вчиненні цього правочину

- Практика **Касаційного господарського суду** у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

6. Судова практика у справах зі спорів, що виникають у гірничих відносинах (користування надрами)

- 6.1. Факт вчинення дій щодо отримання спеціального дозволу на користування надрами не засвідчує наявність обов'язку держави в особі уповноважених органів видати такий дозвіл чи компенсувати майнові витрати на отримання дозволу в разі недотримання встановленої законом процедури його видачі
- 6.2. Використання води у господарсько-побутових потребах без спеціальних дозволів можливе за умови, що продуктивність водозаборів підземних вод не перевищує 300 кубічних метрів на добу

Практика Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у спорах, що виникають у правовідносинах щодо вчинення злочинів проти довкілля

Спори, що виникають у правовідносинах у зв'язку з вчиненням злочину, передбаченого ст. 246 КК України (щодо незаконної порубки або перевезення, зберігання, збуту лісу)

Спори, що виникають у правовідносинах у зв'язку з вчиненням злочину, передбаченого ст. 240 КК України (щодо порушення правил охорони або використання надр)

Практика **Касаційного цивільного суду** у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

1. Спори, що виникають у правовідносинах із порушенням законодавства про охорону тваринного світу

2. Спори, що виникають у правовідносинах із порушенням законодавства про охорону рослинного світу

3. Спори, що виникають у правовідносинах у зв'язку із забрудненням навколишнього середовища

- Практика **Касаційного цивільного суду** у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

1. Спори, що виникають у правовідносинах із порушенням законодавства про охорону тваринного світу

- 1.1. Кожен має право на представництво у суді екологічних інтересів суспільства та окремих його членів з метою захисту порушених екологічних прав людини та громадянина або з метою усунення порушень вимог екологічного законодавства
- 1.2. Шкода, завдана внаслідок вилову риби без відповідних правовстановлюючих документів на території ландшафтного парку, відшкодовується в повному обсязі
- 1.3. При вирішенні питання про відшкодування шкоди за незаконне вилучення (добування) об'єктів тваринного світу факт повернення незаконно вилученої (добутої) риби у середовище свого перебування значення не має

- Практика **Касаційного цивільного суду** у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

2. Спори, що виникають у правовідносинах із порушенням законодавства про охорону рослинного світу

- 2.1. Звертаючись із позовом в інтересах держави в особі Державної екологічної інспекції з дотриманням вимог статті 23 Закону України «Про прокуратуру», прокурор є належним позивачем та має рівні права з іншими учасниками процесу
- 2.2. Суд на підставі положень статті 1193 Цивільного кодексу України може зменшити розмір відшкодування шкоди, завданої внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, враховуючи майновий стан заподіювача шкоди
- 2.3. Місцева рада, на адміністративній території якої скоєно порушення природоохоронного законодавства, є належним позивачем у справі про відшкодування шкоди, завданої таким порушенням

- Практика **Касаційного цивільного суду** у складі Верховного Суду щодо розгляду справ зі спорів, які виникають у сфері захисту довкілля та екологічних прав

3. Спори, що виникають у правовідносинах у зв'язку із забрудненням навколишнього середовища

- 3.1. Державна екологічна інспекція може виступати в справі позивачем або відповідачем, проте не має повноважень пред'являти позов в інтересах інших осіб
- 3.2. Відшкодування шкоди, завданої вивозом будівельного сміття, можливе лише за умови доведеності факту спричинення шкоди навколишньому природному середовищу
- 3.3. При вирішенні питання відшкодування моральної шкоди, спричиненої особі ушкодженням здоров'я внаслідок забруднення навколишнього природного середовища підприємством, судам необхідно встановити причинно-наслідковий зв'язок між захворюваннями та можливими викидами шкідливих речовин в атмосферне повітря

Верховний
Суд

Дякую за увагу!